

داکتر سید عبدالله کاظم

6 جون 2016

نگاهی به کتاب "سرگذشت موسیقی معاصر افغانستان"

از 1242 تا 1370 خورشیدی

از سالها قبل با نام هنرمند محبوب کشور استاد عبدالوهاب مددی و آواز دلنشین او از طریق رادیو آشنا بودم، در اواسط سال 1350 بار اول او را در یک کانسرت در تالار بزرگ رادیو افغانستان دیدم که متأسفانه اولین و آخرین دیدار من با ایشان بود. در این روزها حسب تصادف کتابی بدستم رسید که گاهگاهی نقل قول های ازین کتاب را بغرض معرفی هنرمندان کشور در برنامه های تلویزیونی می شنیدم، ولی از متن مکمل کتاب اطلاع دقیق نداشتم. حالا این کتاب جلو چشمم قرار دارد و صفحات زیاد آنرا در این چند روز مرور کرده ام. باید اعتراف کنم که تا حال کتابی به این محتوای وسیع و معلومات همه جانبه در باره موسیقی معاصر کشور نخوانده ام و شاید هم کسی دیگر همچو کتابی را که مثل یک قاموس در زمینه است، تا حال تألیف نکرده و به نشر نسپرده باشد.

بعد از مطالعه کتاب به این نظر آمدم که استاد مددی نه تنها یک هنرمند، یک آواز خوان و یک آهنگ ساز ماهر افغان است، بلکه او نویسنده توانا و یک محقق دانشمند در ساحه موسیقی کشور میباشد که تألیف کتاب "سرگذشت موسیقی معاصر افغانستان" را میتوان بدون شک یک اثر ماندگار تاریخ هنر و فرهنگ در ساحه موسیقی و معرفی هنرمندان کشور شمرد که با تحلیل های دلچسپ در هر فصل آن کتاب منعکس شده است.

این کتاب نخست در سال 1375 به وسیله مؤسسه "انتشارات سوره" در تهران به نشر رسیده و حاوی 17 فصل و جمعاً 384 صفحه میباشد که با قطع و صحافت زیبا به شکل علمی و تحقیقی مشتمل بر مقدمه، فهرست مندرجات در اول و فهرست مأخذ، نام هنرمندان و اصطلاحات و آلات و وسایل موسیقی در ختم کتاب آراسته شده است. از نظر ادبیات و سلاست نوشتار حین مطالعه در آن جاذبه را احساس کردم که با خواندن چند سطر آن به مشکل میتوان دل از ادامه خواندن برگرفت، چنانکه زیبایی کلام و رنگینی محتوای آن خواننده را به خود ساعت ها مشغول می سازد.

نگاهی به محتویات هر فصل، پهنای موضوعات مندرج کتاب را به خوبی میرساند که مؤلف تاچه حد در تدوین این کتاب زحمت کشیده و چگونه مطالب را مرارید وار به رشته تحریر در آورده است:

در فصل اول از انواع و سبکهای موسیقی امروز افغانستان اعم از "موسیقی آوازی" و انواع آهنگهای آن و همچنان "موسیقی سازی" مشتمل بر سازهای دو گانه تا شش گانه صحبت میکند و در ادامه این فصل به معرفی 14 سبک موسیقی محلی کشور می پردازد.

فصل دوم به معرفی اشعار و آهنگهای پشتو و آواز خوانان نام آور آن در سدهٔ روان اختصاص دارد که در پایان این فصل شرحی مبسوط در بارهٔ زندگینامه هنری استاد اول میر جلب نظر میکند.

فصل سوم از عروج و نزول موسیقی لوگری و هنرمندان مشهور آن بخصوص از "ظهور استاد میرک تا سقوط استاد دُری" بحث میراند و در خلال آن از همه نوازندگان این ساحه و شیوه های هنری شان یاد میکند که برای خواننده بسیار دلچسپ است.

در فصل چهارم موضوع موسیقی "خراسان زمین" مطرح گردیده و از 8 هنرمند مشهور هرات با ذکر مختصر سوانح هریک یاد شده است، و اما در فصل پنجم با یک ساحه دیگر موسیقی که زیر تأثیر موسیقی هندی در کشور شکل گرفته و با ظهور استاد قاسم افغان و استاد غلام حسین پیوند دارد، بحث بعمل آمده است.

فصل ششم زیر عنوان "ستونهای چهارگانه موسیقی معاصر افغانستان" از چهار استاد بزرگ و پیش کسوت افغان با شرح حال شان ذکر شده که هریک آنها در انکشاف بعدی موسیقی در کشور نقش بسیار مهم بازی کرده و در حقیقت آنها بنیاد گذاران اصلی موسیقی کلاسیک در افغانستان میباشند: استاد قاسم افغان، استاد غلام حسین، استاد نبی گل و استاد محمد حسین سرآهنگ.

فصل هفتم به شرح حال آواز خوانان معروف کشور بخصوص کلاسیک خوانان و تهمری خوانان اختصاص یافته که در صدر همه استاد محمد حسین سرآهنگ به حیث یک چهره مشهور بین المللی قرار دارد و در ادامه به معرفی آوازخوان های راگها و تهمری ها پرداخته که بعد از استاد سرآهنگ در ردیف دوم می آیند، از جمله استاد موسی قاسمی و استاد حفیظ الله خیال.

در فصل هشتم به شرحی در بارهٔ غزل خوان های مشهور کشور پرداخته و نخست با تفکیک زبان و لهجه به زبانهای پشتو، دری، شغنی، هندی و ایرانی سراینندگان را بررسی کرده و در ادامه از 11 غزل خوان مشهور کشور با ذکر مختصر سوانح هریک بحث بعمل آمده است، از جمله از استاد نتو، استاد یعقوب قاسمی، محمد آصف قاسمی، محمد یوسف قاسمی، استاد رحیم بخش، استاد رحیم گل، استاد شیدا، محمد صابر، استاد همآهنگ و امیرمحمد.

فصل نهم به حمد خوانان و نعت خوانان مشهور کشور تخصیص یافته و در آن پس از شرح و بسط موسیقی "خانقائی" و ذکر تاریخچه آن در کشور از دو هنرمند مشهور- هریک میرفخر الدین و سخی احمد خاتم ضمن مصاحبه با آنها گزارش مفید و پرمحتوا به نشر رسیده است.

موضوع هنرمندان شوقی (آماتور) یکی از مباحث بسیار دلچسپ این کتاب است که در فصل دهم گنجانیده شده و در آغاز از تشکیل نخستین گروه آواز خوانهای شوقی در رادیو کابل سابق یاد شده و در ادامه از هریک آنها نام برده و دربارهٔ احمد ظاهر شرح بیشتر ارائه داشته است. در فصل یازدهم نهضت آواز خوانی زنان را در کشور مطرح می سازد و ضمن یاد آوری از سراینندگان اناث به شرحی در بارهٔ میرمن پروین، میرمن قمرگل و استاد مهوش می پردازد.

از فصل دوازدهم تا ختم یعنی پنج فصل اخیر هریک به موضوعات: نهادهای آموزشی موسیقی، آرکسترها و رهبران آرکستر، معرفی سازهای محلی و نوازندگان آنها، نوازندگان آلات موسیقی هندی و موسیقی اروپائی و معرفی آلات آن اختصاص یافته و در اخیر به معرفی یک عده از آهنگ سازان می پردازد. در این پنج فصل اخیر که تقریباً نصف محتوای کتاب را در برمیگیرد، موضوعات ذیل شامل میباشند:

نهادهای موسیقی: پوهنهی موزیک اردو؛ کورسهای اول، دوم و سوم موسیقی رادیو افغانستان؛ کورسهای موسیقی وزارت معارف؛ لیسه مسلکی موزیک کابل، دیپارتمنت موسیقی پوهنتون کابل و پوهنهی هنرهای زیبا؛ مراکز آموزشی موسیقی کلاسیک هندی.

آرکستر ها و رهبران آرکستر: آرکستر های بخش نظامی؛ آرکستر پشتوی رادیو کابل؛ آرکستر کلاسیک رادیو افغانستان؛ آرکستر کلیوالی رادیو افغانستان؛ آرکستر جامی رادیو افغانستان؛ آرکستر بزرگ 38 نفری رادیو افغانستان؛ انسامبلهای مرکزی قوای مسلح؛ آرکستر گل سرخ و آرکستر صدا؛ آرکستر بهار؛ آرکستر باران؛ آرکستر جاز (شماره 2) رادیو افغانستان. از جمله رهبران مشهور آرکستر به شرح حال استاد سلیم سرمست، استاد فقیر محمد ننگیالی و استاد فرخ افندی پرداخته است.

سازهای محلی: مشتمل بر معرفی 21 نوع آله موسیقی محلی رباب، تنبور، دنیوره، دوتار هراتی، دوتار ازبکی، دوتار ترکمنی، سه تار، چهار تار، سرنده، غیچک، توله، نی، دونلی، سرنا، دهل، زیربغلی، نغاره، دایره، زنگ، چنگ و منگی. در این ارتباط به شرح حال مختصر استاد محمد عمر (رباب نواز)، استاد غلام حسن (سرنده نواز)، محمد نعیم (غیچک نواز)، و دیگران اکتفا شده است.

آلات موسیقی هندی و نوازندگان مشهور آن: هارمونی؛ طبله (استاد محمود، استاد فتح محمد، استاد هاشم)؛ دلربا؛ سارنگ (استاد دین محمد ماشین، استاد ناظر، استاد فقیر حسن و استاد غلام علی)؛ سینار (سراج الدین)؛ سرود (محمد اکرم رحنواز)؛ سنتور (استاد محمد امان، سلیم قندهاری)؛ کلارنت (استاد احمد بخش)؛ تامپوره.

آلات موسیقی اروپائی و نوازندگان مشهور آن: در این ارتباط از 15 نوع آله موسیقی غربی نام برده شده و از جمله از نوازندگان مشهور اکوردیون از محمد انور نوشاد و ظاهر قیامی و در نواختن گیتار از استاد حسین ارمان و خالد ارمان نام است.

فصل اخیر (فصل هفدهم) به معرفی آهنگ سازان مشهور در چهار ردیف (الف، ب، ج، د) پرداخته شده که مشتمل اند بر: جلیل احمد مسحور جمال، غلام حیدر نیساز، شمس الدین مسرور، غلام جیلانی نبی زاده، داد محمد الفت آهنگ، عبدالله نوابی شاد کام و احمد علی ترنم.

این بود فشرده و خلاصه محتویات این کتاب با ارزش که در معرفی یک قسمت مهم فرهنگ کشور در ساحه هنر موسیقی معاصر یک مأخذ مهم و برآزند محسوب میشود. ضمن اینکه این خدمت بزرگ فرهنگی را به مؤلف ارجمند کتاب "سرگذشت موسیقی معاصر افغانستان" جناب استاد گرامی عبدالوهاب مددی تبریک و تهنیت میگویم، خواهشی دارم اگر ممکن باشد یک کتاب و یا اقلاً یک رساله دیگر را به ادامه این کتاب بنویسند و در آن تحول موسیقی را بعد از سال 1357 تا امروز بنگارند که البته با اینکار خدمت بزرگ دیگر را در این عرصه انجام خواهند داد. از آنجائیکه پس از کودتای ثور و آغاز جهاد، بخصوص پس از تهاجم قوای شوروی و شروع مهاجرت ها به بیرون کشور، یک دوره کاملاً متفاوت در موسیقی کشور بنام "موسیقی میهنی" چه در پاکستان و چه در سرزمین های دیگر مهاجرت افغانها به وجود آمده است، ایجاب میکند که این مبحث بسیار مهم در تاریخ موسیقی معاصر کشور نیز بوسیله یک شخص مسلکی به رشته تحریر درآورده شود. در عین زمان ناگفته نماند که نقش جوانان افغان در مهاجرت در ایجاد شیوه های جدید و کاربرد تکنالوژی مدرن در موسیقی و ترتیب آهنگ ها

به شکل آدیوئی و ویدیوئی طی این چند سال اخیر تحولی دیگری در این ساحه است که باید مورد بررسی نقد گونه قرار گیرد. پایان

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ